

معرفی آخرین

یافته‌های تحقیقات مطبوعاتی

معصومه محمّدپور

ادواری قرار می‌گیرند، در جهان امروز نقش برجسته‌ای در انتقال اطلاعات، مطالعات و پژوهش‌های علمی و فنی دارند.»

وی در بخش دیگری از سخنان خود، به بررسی وضعیت این مجلات در ایران پرداخت و افزود: «در کشور ما مجلات علمی و تخصصی در اغلب موارد از نظر تأمین بودجه با مشکلات زیادی مواجه هستند، تعداد خوانندگان آنها محدود است، فعالیت قابل توجه تبلیغاتی ندارند و هزینه‌های چاپ و نشر آنها سنگین و غالباً غیرقابل برگشت است.»

استاد دانشگاه تربیت مدرس، هدف کلی پژوهش خود را بررسی ویژگی‌های مختلف مجلات علمی - تخصصی در سه بعد، تولیدکنندگان، محصولات تولیدشده و خوانندگان عنوان کرد که در ۳۲ زیرگروه تحلیل و بررسی شده‌اند.

بررسی انواع نشریات ادواری و کارکرد آنها نیز از دیگر مطالب عنوان شده در پژوهش دکتر محسنی بود. وی در این بخش، به مقایسه کارکرد نشریات ادواری علمی و انواع دیگر نشریات پرداخت و گفت: «بنابر تعریف کمیسیون بررسی نشریات علمی در ایران، یک مجله علمی دارای چهار ویژگی زیر است:

۱. به ارتقای سطح فرهنگی و دانش علمی و فنی متخصصان یک فن خاص کمک می‌کند.

۲. به ایجاد ارتباط میان مراکز آموزشی، علمی و تحقیقاتی و پژوهشگران کمک می‌کند.

۳. توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور از طریق نقد و بررسی برنامه‌ها از وظایف این مجله‌هاست.

۴. مسأله‌یابی و حل مسائل علمی و فنی در ارتباط با تنگناهای توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نیز در حیطه وظایف این مجلات است.»

سازمان مدیریت مجلات، اقتصاد مجلات، نویسندگان و مترجمان، محتوای مجلات، نظم انتشار، مطالعه مجلات، ارزشیابی آنها و مشکلات تولید و نشر، محورهای اصلی پژوهش دکتر محسنی است که در متن تحقیق به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

دکتر محسنی همچنین با اشاره به بخش دیگری از نتایج پژوهش خود، اظهار داشت: «در این پژوهش ۴۲۷ نشریه علمی - تخصصی از حوزه‌های مختلف علوم انسانی، پزشکی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی، منابع طبیعی و هنر و ۱۹۶۲ نفر از دانشجویان مقاطع مختلف و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها به همراه مسائل و مشکلات نشریات علمی - تخصصی، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند که مهم‌ترین نتایج آن به شرح زیر است:

۱. در ارتباط با سازمان و مدیریت این

مجلات، دولت به شکل مستقیم و غیرمستقیم بالاترین نقش را در تولید و نشر مجلات علمی در کشور دارد و براین اساس می‌توان گفت که مجلات علمی در کشور اساساً دولتی هستند.

۲. سهم بخش خصوصی در انتشار مجلات علمی - تخصصی حدود ۳۳ درصد است.

۳. اکثر مجلات علمی، به ویژه آنهایی که در سطح سازمان‌های دولتی منتشر می‌شوند، فاقد سازمان و مدیریت مستقلی هستند و از نظر فضا، نیروی انسانی و تجهیزات، یارانه‌بگیر به حساب می‌آیند و از این نظر به مدیران وابستگی دارند و به همین علت نیز در بلندمدت بسیار آسیب‌پذیر هستند.

مطالب علمی با مجلات نداشته‌اند و فقط ۱/۷ درصد خوانندگان نشریات علمی به‌طور پیوسته با آنها همکاری می‌کنند.

۸. بیشترین مطالب چاپی از نظر تعداد صفحه، به گروه علوم انسانی و کمترین حجم به گروه علوم پایه اختصاص دارد.

۹. از نظر انتشار، خوانندگان مجلات علمی - تخصصی معتقدند که نشر مجلات علمی با کندی صورت می‌گیرد.

۱۰. به‌طور کلی میزان مطالعه مجلات علمی - تخصصی در جامعه دانشگاهی کشور بسیار محدود است.

۱۱. عمده‌ترین مسائل و مشکلات نشریات علمی، به گفته مدیران این نشریات، مسائل برون سازمانی است. ضعف ساختار پژوهشی، ضعف

■ در سال ۱۳۶۸ بیش از ۶۵ درصد مطالب روزنامه‌ها خبری بوده است و تفسیر و تحلیل رویدادها حدود ۱/۷ درصد از مطالب را به خود اختصاص داده است. این رقم در سال ۷۶ به ۶۰ درصد رسیده و میزان تحلیل‌ها و تفسیرها ۳/۳ درصد افزایش یافته است.

■ ۶۰ درصد مطالب صفحه اول روزنامه‌های سال ۶۸ درونمایه‌ای مذهبی، سیاسی، اقتصادی داشته است و به سیاست خارجی بیشتر پرداخته شده است.

۴. متوسط تیراژ مجلات علمی، مطابق این پژوهش ۴۶۳۶ نسخه است. اما عدد نما برابر با ۱۰۰۰ نسخه است که به معنی چاپ بیشترین تعداد از مجلات با شمارگان ۱۰۰۰ نسخه است.

۵. بالاترین تیراژ نشریات علمی - تخصصی مربوط به نشریات بخش خصوصی است.

۶. نشریات وابسته به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و سپس دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی حق اشتراک کمتری دارند و مجلات وابسته به بخش خصوصی دارای هزینه اشتراک بالاتری هستند.

۷. حدود ۷۵ درصد از خوانندگان این نشریات، هیچ نوع همکاری از نظر تولید

توسط دکتر زهرا داریاپور عضو هیأت علمی دانشگاه شاهد ارائه شد و عنوان آن «بررسی میزان رضامندی شغلی روزنامه‌نگاران و عوامل مؤثر بر آن» بود.

در ابتدا دکتر داریاپور با اشاره به ویژگی‌های حرفه روزنامه‌نگاری گفت: «روزنامه‌نگاری از جمله مشاغل است که با اندیشه و کارفکری همراه است و متصدیان آن وظیفه اطلاع‌رسانی، آموزش و آگاهی‌بخشی اقشار مختلف جامعه را برعهده دارند.»

وی افزود: «با توجه به این ویژگی‌ها، پژوهش حاضر به بررسی میزان رضایت شغلی صاحبان این حرفه، تأثیر عوامل سازمانی بر رضایت شغلی روزنامه‌نگاران، تأثیر عوامل فردی و اجتماعی بر رضایت شغلی و تأثیر عوامل اقتصادی می‌پردازد.» عضو هیأت علمی دانشگاه شاهد،

ضمن بررسی نظریه‌های مربوط به رضایت شغلی و نتایج تحقیقات خود در ارتباط با موضوع پژوهش اظهار داشت: «۱۷ نشریه و ۱۱۱۰ نفر در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند و روزنامه‌نگاران مورد بررسی به پرسشنامه‌هایی حاوی ۸۰ سؤال پاسخ داده‌اند تا با کمک فرضیه‌های پژوهش که در ارتباط با ویژگی‌های فردی، وضعیت شغلی، اقتصادی، ویژگی‌های سازمانی و عوامل اجتماعی است، میزان ارتباط رضایت شغلی با این متغیرها سنجیده شده و مورد بررسی قرار گیرد.»

وی در ادامه، به نتایج حاصل از این پژوهش پرداخت و گفت: «بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که ۴۹ درصد روزنامه‌نگاران دارای تحصیلات کارشناسی و ۳۳ درصد آنان، دارای تحصیلات در حد سیکل تا فوق دیپلم هستند و مقایسه نتیجه این تحقیق با تحقیق مشابه که هفت سال پیش انجام شده بیانگر افزایش میزان تحصیلات روزنامه‌نگاران است.»

انجمن‌های علمی، موانع سیاسی و حقوقی و عدم حمایت مالی دولت، مهم‌ترین مسائلی است که به عنوان موانع توسعه نشریات علمی از سوی مدیران ذکر شده است.

۱۲. مهم‌ترین مشکلات درون‌سازمانی این نشریات، به ترتیب اهمیت عبارتند از: مشکلات مالی، ضعف بازار فروش، فقدان نیروی انسانی آموزش دیده، مشکل دسترسی به منابع علمی و عدم حمایت هیأت تحریریه.

بررسی میزان رضامندی شغلی روزنامه‌نگاران

دومین گزارش در پنجمین گردهمایی «ارائه یافته‌های تحقیقات مطبوعاتی»

همچنین ۶۹ درصد پاسخگویان به طور تمام وقت به حرفه روزنامه‌نگاری اشتغال دارند اما کمتر از نیمی از آنان در استخدام روزنامه‌ها هستند. خبرنگاران با دارا بودن ۴۷/۳ درصد اکثریت اعضای تحریریه را تشکیل می‌دهند و این درحالی است که بیش از ۴۰ درصد آنان در یک تا چهار حوزه فعالیت می‌کنند.

براساس نتایج این بررسی، میانگین حقوق دریافتی روزنامه‌نگاران ۵۹۰۰۰ تومان و حداقل آن ۷۵۰۰ تومان (مربوط به خبرنگاران افتخاری) است.

در نهایت تنها ۱۰ درصد روزنامه‌نگاران پاسخگو، دارای رضایت زیاد شغلی هستند و ۳۴ درصد آنان دارای رضایت شغلی کم می‌باشند و حدود ۵۵ درصد باقی مانده نیز زیر عنوان رضایت

روزنامه‌نگاران؛
۵. تجدیدنظر در دروس دانشگاهی رشته ارتباطات و روزآمد کردن درس‌ها؛
۶. آشنایی مدیران و مسؤولان مؤسسات مطبوعاتی با کار روزنامه‌نگاری و...

چهارمین گردهمایی

همچنین چهارمین گردهمایی «آخرین یافته‌های تحقیقات مطبوعاتی» از سوی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، آذرماه گذشته، در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی برگزار شد. در این مراسم که با حضور استادان و دانشجویان رشته ارتباطات برگزار شد، دکتر نعیم بدیعی استاد دانشگاه علامه طباطبایی و شعبانعلی بهرامپور محقق ارتباطات، به ارائه تحقیقات خود به ترتیب و با عناوین «تحلیل محتوای مطالب ایران در دوازده روزنامه تهران:

وی در ادامه پس از طرح مبانی نظری تحقیق یاد شده، سؤال‌های مطرح شده در آن را عنوان کرد:

– ساختار مطالب مربوط به ایران، در روزنامه‌های مورد بررسی سال‌های ۶۸ و ۷۶ چگونه بوده است؟

– چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین محتوای روزنامه‌های بررسی شده در این دو مقطع وجود دارد؟

– نامه‌ها و تلفن‌های خوانندگان در این روزنامه‌ها، حاوی چه مفاهیم و مضامینی بوده است؟

– سخنرانی‌های مقامات بلندپایه کشور در روزنامه‌های مورد بررسی سال‌های ۶۸ و ۷۶ چه موضوعاتی را در برگرفته است؟ و گفتمان‌های سخنرانی مقامات در دو دوره متفاوت چه بوده است؟

دکتر بدیعی در پژوهش خود، روزنامه‌های ابرار، اخبار، اطلاعات، ایران، جمهوری اسلامی، خیر، رسالت، سلام، قدس، کاروکارگر، کیهان و همشهری را برای بررسی انتخاب کرده و در مجموع ۳۶۸۱۳ مورد را کدگذاری کرده است.

وی در تحقیق خود و در بخش تحلیل محتوا، به بررسی ساختار موضوعی مطالب مربوط به ایران، شیوه ارائه مطالب، منبع مطالب، مکان رویداد، ساختار مطالب توسعه، ساختار مطالب صفحه اول، نحوه استفاده از عکس، کاریکاتور و نقشه، ساختار موضوعی سرمقاله‌ها و مقاله‌ها، ساختار موضوعی گزارش‌ها و رپرتاژها و ساختار موضوعی سخنرانی مقامات پرداخته است.

استاد ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی در بخش دیگری از سخنرانی خود در تشریح ساختار موضوعی مطالب مربوط به ایران در روزنامه‌های کشور گفت: «در سال ۱۳۶۸ بیش از نیمی از مطالب روزنامه‌ها شامل پنج زیر مقوله مذهبی، اقتصادی، هنری،

■ در سال ۶۸ موضوعات مذهبی، بخش عمده مطالب سرمقاله‌ها را تشکیل داده است؛ درحالی که در سال ۷۶ نگاه نقادانه سرمقاله‌ها روی مسائل فرهنگی و هنری متمرکز بوده است.

بررسی گفتمان سال‌های ۱۳۶۸ و ۱۳۷۶» و «گفتمان حوزه در چهل سال گذشته: مطالعه موردی نشریات حوزوی سال‌های ۱۳۳۷ تا ۱۳۷۶» پرداختند. در آغاز دکتر نعیم بدیعی با اشاره به اهداف تحقیق و انتخاب مقطع زمانی سال‌های ۶۷ و ۷۶ گفت: «با نگاه اجمالی به وقایع این دو سال در می‌یابیم که این دو مقطع از نظر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و در تاریخ بعد از انقلاب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. لذا مطالعه تطبیقی درباره نحوه گزینش و ارائه مطالب روزنامه‌های ایران نه تنها از جنبه حرفه روزنامه‌نگاری و پژوهش‌های ارتباطی قابل اهمیت است بلکه از جنبه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی نیز قابل ملاحظه است.»

شغلی متوسط قرار می‌گیرند.» مشکلات اصلی عنوان شده از سوی روزنامه‌نگاران پاسخگو عبارت بودند از: پایین بودن میزان حقوق و مزایا با ۶۹/۳ درصد، فقدان آزادی بیان و قلم با ۲۱ درصد، حرفه‌ای نبودن روزنامه‌نگاران با ۱۶ درصد و حرفه‌ای نبودن مدیران روزنامه‌ها با ۱۱ درصد.

دکتر داریاپور در پایان به ارائه پیشنهادهایی به شرح زیر جهت بهبود وضعیت رضامندی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران پرداخت:

۱. تجدیدنظر در وضع اقتصادی روزنامه‌نگاران؛
۲. تأمین امنیت شغلی؛
۳. ترمیم قانون کار مربوط به آنان؛
۴. تخصصی شدن حوزه فعالیت

ورزشی و سیاسی است. روزنامه جمهوری اسلامی با ۲۴/۱ درصد و رسالت با ۱۸/۴ درصد بزرگترین ارقام مربوط به مطالب مذهبی و اقتصادی را به خود اختصاص داده‌اند و علی‌رغم آغاز دوره سازندگی در سال ۶۸ توجه روزنامه‌ها به مطالب توسعه در زمینه‌های مختلف ناچیز است.»

وی در ادامه افزود: «در سال ۷۶ بیش از نیمی از مطالب روزنامه‌ها مشمول چهار زیرمقوله اقتصادی، هنر، ورزشی و سیاسی است.»

دکتر بدیعی در ارتباط با شیوه ارائه مطالب گفت: «در سال ۶۸ بیش از ۶۵ درصد مطالب روزنامه‌ها خبری است و تفسیر و تحلیل از رویدادها حدود ۱/۷ درصد از مطالب را شامل می‌شود. به عبارت دیگر روزنامه‌ها در این سال بیشتر به ارائه رویدادها بدون تشریح و تبیین آن پرداخته‌اند، اما در سال ۷۶ نزدیک به ۶۰ درصد مطالب خبری بوده و تفسیر و تحلیل حدود ۳/۳ درصد از مطالب را شامل می‌شود.»

وی ساختار مطالب توسعه در روزنامه‌های سال ۶۸ را ۸۴/۱ درصد، سال ۷۶ را ۷۸/۲ درصد و عمدتاً مربوط به توسعه اقتصادی توصیف کرد.

همچنین در سال ۶۸ نزدیک به ۶۰ درصد مطالب صفحه اول روزنامه‌ها شامل زیر مقوله‌های مذهبی، سیاسی، اقتصادی و روابط خارجی بوده است و مقوله‌هایی چون انرژی، محیط زیست، ورزش و حقوق بشر جایی در صفحه اول نداشته‌اند در حالی که در سال ۷۶ مطالب مربوط به امور سیاسی با ۱۸/۹ درصد در صفحه اول، بر دیگر موضوعات پیشی گرفته‌اند.

دکتر بدیعی درباره ساختار موضوعی سرمقاله‌ها در روزنامه‌های مورد بررسی اظهار داشت: «در سال ۱۳۶۸، یعنی سال بعد از جنگ، آغاز بازسازی و رحلت

امام (ره) از هر چهار مقاله یک مورد مربوط به موضوع‌های مذهبی بوده است و موضوع روابط خارجی ۱۸/۳ درصد حجم سرمقاله‌ها را به خود اختصاص داده است و باز هم مقاله‌های مربوط به علوم پزشکی، محیط زیست، حقوق بشر و انرژی تنها ۱/۷ درصد مقاله‌ها را به خود اختصاص داده است؛ این در حالی است که در سال ۱۳۷۶ قسمت اعظم سرمقاله‌های روزنامه‌ها متمرکز بر مقوله‌های فرهنگی و هنری با ۲۱/۲ درصد بوده است.»

همچنین براساس نتایج این پژوهش در حالی که در سال ۱۳۶۸ بیش از ۴۸ درصد ساختار موضوعی مقالات تحقیقی، توصیفی و تشریحی روزنامه‌ها حول محور موضوعات مذهبی بوده

تنها ۱/۱ درصد از سخنرانی‌های مقامات به موضوع حقوق بشر و آزادی‌های مدنی اختصاص داشته است.»

دکتر بدیعی در بخش دیگری از تحقیق خود، به بررسی مؤلفه‌های یادشده در چهار روزنامه اطلاعات، کیهان، رسالت و جمهوری اسلامی پرداخت.

بخش دیگر پژوهش دکتر بدیعی به تحلیل گفتمان حاکم بر سخنرانی‌های مقامات عالی‌رتبه کشور چون رهبر، رئیس‌جمهور و رؤسای دو قوه دیگر در سال‌های ۶۸ و ۷۶ اختصاص داشت.

وی در ارتباط با گفتمان حاکم بر سخنان مسئولان بلندپایه کشور در روزنامه‌های مورد بررسی یادآوری کرد: «بررسی مضامین سخنرانی‌های رهبرانقلاب در سال ۶۸ نشان داد که

■ مقایسه فضای حاکم بر روزنامه‌های سال ۷۶ و سال ۶۸. اختلاف دیدگاه‌های جامعه را در دو دوره متفاوت آشکار می‌کند و بررسی دوره دوم، نشان‌دهنده توجه مسئولین به آزادی‌های مدنی تصریح شده در قانون اساسی است.

سخنرانی‌های ایشان حول سه محور پاسداری از اصول و ارزش‌های انقلاب، تبیین مفاهیم دینی و شناخت دشمنان انقلاب و نظام متمرکز بود و این سه محور در سخنرانی‌های سال ۷۶ نیز به چشم می‌خورد. در همین سال، مضامین سخنان هاشمی رفسنجانی به عنوان رئیس‌جمهور همبستگی بالایی را با سخنان رهبری نشان داد و علاوه بر محورهای فوق بر رشد و توسعه ملی تأکید می‌شد. در واقع در گفتمان سال ۱۳۶۸، بازسازی و رونق اقتصادی پیام‌آور عدالت اجتماعی است و عدالت اجتماعی به منزله یکی از اهداف اولیه انقلاب در سایه این مسأله تحقق پیدا خواهد کرد.»

وی در ادامه افزود: «در سال ۱۳۷۶ اگر چه محمد خاتمی رئیس‌جمهور جدید به

است، این رقم در سال ۷۶ به ۲۱ درصد کاهش یافته است.

ساختار موضوعی رپرتاژها نیز در دو سال مورد بررسی، بیشتر بر امور اقتصادی، تجاری و بازرگانی استوار بوده است.

استاد ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی در آخرین بخش مربوط به تحلیل محتوای دوازده روزنامه تهران، به بررسی ساختار موضوعی سخنرانی‌های مقامات پرداخت و گفت: «در سال ۶۸، ۳۲/۲ درصد از مطالب سخنرانان به امور مذهبی و ۲۳/۳ درصد به امور سیاسی اختصاص داشته است و این رقم در سال ۷۶ به ۲۵/۳ درصد و ۲۲/۲ درصد کاهش می‌یابد و در سال ۷۶ که سال آغاز توسعه سیاسی بوده است

از آزادی مطبوعات، هدایت افکار عمومی و... از مفاهیمی است که در روزنامه‌نگاری آرمانی بدان توجه می‌شود و تلاش برای نزدیک شدن به این ویژگی‌ها، روزنامه‌نگاران را با مسئولیت و رسالت خود آشنا خواهد کرد.»

شعبانعلی بهرامپور با همکاری محمدجواد چیت‌ساز نیز در ادامه مراسم به ارائه تحقیق خود با عنوان «گفتمان حوزه در چهل سال گذشته: مطالعه موردی نشریات حوزوی (۱۳۳۷ تا ۱۳۷۶) پرداخت.

بهرامپور در ابتدا با اشاره به ضرورت‌های انجام این پژوهش گفت: «حوزه در فرهنگ کشور ما از قدمت دیرینه‌ای برخوردار است و همواره از نهادهای تأثیرگذار در جامعه بوده لذا بررسی نوع ارتباط این نهاد با جامعه و چگونگی استفاده آن از وسایل ارتباطی نیز خود به‌خود مقوله‌ای با اهمیت تلقی می‌شود.»

وی در ادامه با بیان این مطلب که پیام‌آفرینان، پیام و رسانه سه عنصر اصلی در ارتباط دینی است، به طرح پرسش‌های تحقیق خود پرداخت:

– حوزه‌های علمیه طی ۴۰ سال گذشته دارای چه گفتمانی بوده‌اند؟
– نویسندگان اصلی نشریات حوزوی در این مدت چه کسانی بوده‌اند؟
– موضوعات اصلی مطرح شده در نشریات حوزوی طی ۴۰ سال گذشته چه بوده است؟

– نشریات حوزوی در ۴۰ سال گذشته چقدر دستخوش تغییرات شده‌اند؟
بهرامپور با ارائه تاریخچه‌ای از مطبوعات دینی عصر قاجار به بررسی گفتمان حوزه در سال‌های قبل از انقلاب پرداخت و گفت: «نخستین نشریه حوزوی در آذرماه سال ۱۳۳۷ توسط عده‌ای از نویسندگان حوزه به‌نام مکتب اسلام انتشار یافت و مدیریت آن را

مسائل دیگر جامعه نیز توجه داشت ولی گفتمان حاکم بر تمام سخنرانی‌های او، تفهیم، تبیین و اجرای قانون و قانونگرایی بود.»

دکتر بدیعی با تأکید بر یافته‌های پژوهش خود گفت: «یافته‌های این تحقیق نشان داد که در دو دوره مورد بررسی، تغییرات قابل ملاحظه‌ای در روزنامه‌ها مشاهده می‌شود. با این حال بررسی خبرها، تفسیرها و اظهارنظرهای مقامات و نامه‌ها و تلفن‌های خوانندگان حاکی از تفاوت برداشت‌های آنان از رویدادها و مسائل جامعه به خصوص آزادی‌های مدنی است. این تفاوت‌ها در خصوص

■ در ایران، مجلات علمی و تخصصی در بیشتر موارد از نظر تأمین بودجه با مشکلات زیادی روبه‌رو هستند؛ خوانندگان آنها معدود است؛ فعالیت قابل توجه تبلیغاتی ندارند و هزینه‌های چاپ آنها سنگین و غیرقابل برگشت است.

■ دولت – به شکل مستقیم و غیرمستقیم – بالاترین نقش را در انتشار مجلات علمی کشور دارد.

■ به‌طور کلی، میانگین مطالعه مجلات علمی – تخصصی در جامعه دانشگاهی کشور بسیار پایین است.

آزادی‌های مدنی تصریح شده در قانون اساسی و جایگاه، رسالت و مسئولیت اجتماعی مطبوعات، بعد از انتخابات دوم خرداد جلوه‌ای دیگر یافت.»

استاد ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، در پایان با اشاره به مسئولیت و رسالت روزنامه‌ها، به طرح برخی ویژگی‌های روزنامه‌نگاری آرمانی پرداخت و گفت: «تأمین نیازهای خبری مخاطبان، صداقت و درستی در ارائه اخبار، توصیف و تشریح رویدادها، داشتن استقلال کامل برای گزینش اخبار، ارائه دیدگاه‌های مختلف، جداسازی خبر از تفسیر و اظهارنظرهای شخصی، پاسداری

ناصر مکارم شیرازی عهده‌دار بود. حوزویان نویسنده نشریه خود را مسؤول بازگرداندن مردم به دامن اسلام می‌دانستند و علت اساسی انتشار نشریه را مبارزه با هرج و مرج اخلاقی عنوان کرده بودند.

وی در ادامه افزود: نشریه مکتب اسلام در سال‌های قبل از انقلاب بیشتر به موضوعات مربوط به تفسیر، خانواده و زن، تاریخ اسلام، مناسبت‌ها و رویدادها پرداخته است، دعا و نقد و بررسی دو موضوعی بودند که در این نشریه کمتر به آنها پرداخته شده است. بهرامپور در بخش دیگری از سخنان

مطالب مربوط به حوزه‌های اصول فقه، عرفان، زن و نقد کتاب کمتر از سایر موضوعات مطرح شده‌اند.

محقق ارتباطات در ادامه با اشاره به گفتمان حوزه در دهه ۷۰ گفت: «حوزویان در این دوره در تشریاتی با دوره‌های انتشار مختلف از جمله روزنامه، هفته‌نامه، ماهنامه و... فعالیت داشتند و برای تمامی اقشار جامعه اعم از زنان، کودکان، نوجوانان و جوانان و دانشگاهیان نشریه منتشر می‌کردند. همچنین با رشد کمی و کیفی نشریات حوزوی در دهه ۱۳۷۰ مواضع حوزویان در مقایسه با گذشته درباره موضوعات مختلف دینی و

■ در دهه ۱۳۷۰ با رشد کمی و کیفی نشریات حوزوی، مواضع حوزویان پیرامون موضوعات دینی و اجتماعی نسبت به گذشته از وضوح بیشتری برخوردار بوده است و در این میان حوزویان نوگرا با استقبال گسترده‌ای روبه‌رو شدند.

■ ۶۹ درصد پاسخگویان، به‌طور تمام‌وقت به حرفه روزنامه‌نگاری اشتغال دارند اما کمتر از نیمی از آنان در استخدام روزنامه‌ها هستند. ■ تنها ۱۰ درصد پاسخگویان این پژوهش، از حرفه خود رضایت کامل دارند و ۳۳ درصد نسبتاً ناراضی‌اند و حدود ۵۵ درصد باقی‌مانده نیز از حرفه خود رضایت کمتری دارند.

خود به بررسی گفتمان حوزه در سال‌های ۶۰ و ۶۶ پرداخت و اظهار داشت: «در سال ۶۰ چهار نشریه حوزوی دیگر به‌نام‌های پاسدار اسلام، کیهان‌اندیشه، حوزه و نور علم منتشر شدند که عموماً به موضوعات یکسانی پرداخته‌اند اما نشریات حوزوی سال ۶۶ به موضوعات یکسانی نپرداخته‌اند و همگی در یک طیف فکری و مذهبی نبوده‌اند. بررسی جدول موضوعات و مطالب این نشریات نشان می‌دهد که بیشترین موضوعات مطرح شده در نشریات حوزوی در این سال مطالب مربوط به امامان، پیامبر، تاریخ اسلام و تاریخ عمومی بوده است و

اجتماعی شفاف‌تر و آشکارتر شد و به‌طور مشخص گروه اصلاح‌طلب و حوزویان نوگرا از اقبال عمومی بیشتری در بین خوانندگان برخوردار بودند.»

وی پیرامون موضوع نشریات حوزوی سال ۱۳۷۶ اظهار داشت: «بررسی و موضوعات مطرح شده در این نشریات نشان از تفوق موضوعات کلامی دارد و این موضوعات به تنهایی نزدیک به ۱۵ درصد کل مطالب سال ۷۶ را به خود اختصاص داده‌اند. موضوعات نقد و بررسی و سیاست در رده‌های بعدی قرار دارند. این دو موضوع که هیچ‌کدام در دوره‌های قبل در نشریات حوزوی مطرح

نشده‌اند به ترتیب ۸/۱ درصد و ۸ درصد مطالب را به خود اختصاص داده‌اند و به‌طور کلی مطالب جدید، ۴۰ درصد موضوعات را در بر گرفته‌اند.»

بهرامپور با اشاره به نتایج پژوهش خود گفت: «از سال ۱۳۳۷ تا انقلاب اسلامی دو تفکر متفاوت بر نشریات حوزوی حاکم بود. یک گروه دارای گرایش و دیدگاه سنتی بوده و به ترویج افکار سنتی می‌پرداختند و گروه دیگر که دیدگاهی متفاوت داشتند، دارای تفکرات اصلاحی بوده و در صدد ریشه‌یابی مسائل و مشکلات دینی و اجتماعی و فرهنگی بوده‌اند. این گروه وارد مباحث حکومتی، سیاسی، عدالت اجتماعی، نابرابری طبقاتی و... شده و در این راه از افکار غیرحوزویان و دانشگاهیان نیز بهره جسته‌اند.»

وی در پایان افزود: «نکته جالب توجه این است که گروه نخست طی ۴۰ سال گذشته در عقاید و افکار خود تغییر گفتمانی نداشته است. این گروه همچنان از موضع برتر در صدد ترویج صحیح اسلام و نجات ملت است و تنها خود را محق این کار می‌داند. این گروه دانشگاهیان را در این کار صالح ندانسته و به درون خود راه نداده است. گروه دوم از همان ابتدا نوگرا و اصلاح‌طلب بوده و گفتمان نوگرایی را در طرح مباحث دینی پذیرفته و دانشگاهیان را نیز با خود همراه کرده است. این گروه که در حال رشد و گسترش است می‌کوشد جایگاه واقعی خود را در جامعه به‌دست آورد. گروه دوم برای همگام شدن با تغییرات به‌وجود آمده در جامعه راه چندان درازی پیش‌رو ندارد. تحقیقات اکتشافی هم‌اکنون بیانگر آن است که نشریات گروه دوم در مقایسه با گروه اول در بین حوزویان و دانشگاهیان از اقبال بیشتری برخوردار بوده و شمارگان آنها بسیار بالاتر از شمارگان نشریات گروه اول است. □